

Oppsummering av utvalgte forskningsprosjekter om innvandreres deltakelse i sivilsamfunnet. Hvordan er denne kunnskapen relevant i et distriktperspektiv?

Notat av Astrid Espegren, seniorforsker NORCE Research Center

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, som er et samarbeid mellom Norwegian Research Center (NORCE) og Institutt for samfunnsforskning (ISF), har de siste årene gjennomført flere studier som omhandler frivillig sektors rolle i integreringsprosesser og innvandreres opplevelse av det norske sivilsamfunnet (Eimhjellen et al., 2021; Eimhjellen et al., kommende; Espegren et al., 2022). Selv om disse studiene ikke har et spesifikt fokus på integrering i distriktskommuner, har flere av funnene relevans for distriktpolitikk og kan bidra til å identifisere kunnskapshull på feltet. Forskere som er tilknyttet senteret har også utført studier om utlånsentraler (Erdvik et al., 2023) og evalueringer av Fritidskortordningen (Arnesen et al., 2022) og samarbeid mellom offentlig, privat og frivillig sektor innenfor det kommunale introduksjonsprogrammet (Espegren et al., 2019). Funnene her kan også ha relevans for diskusjonen om inkludering av innvandrere i distrikt-Norge.

1. Sivilsamfunnets rolle i integreringsprosesser

I 2021 gjennomførte Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor en kunnskapsoppsummering om forskning på sivilsamfunn og integrering (Eimhjellen et al., 2021). Det ble tatt utgangspunkt i forskningen som er gjort gjennom Senteret fra og med 2009, i tillegg til at det ble gjort strategiske søk etter annen forskning i Norge, og noen utvalgte publikasjoner fra Sverige og Danmark. Studiene som undersøkelsen gjennomgår viser at nivået av organisasjonsaktivitet, frivillig arbeid, medlemskap og formelle verv i organisasjoner er mye lavere i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen for øvrig. Og jo mer som kreves av deltakelse og engasjement og jo mer formalisert engasjementsforemene er (for eksempel det å ta på seg organisasjonsverv) – jo mindre er deltakelsen. Nivået av deltakelse varierer likevel en god del med landbakgrunn, og personlige kjennetegn som utdanningsnivå (og norsk nivå), alder og kjønn. Manglende norskkunnskaper som barriere for deltakelse i frivillige organisasjoner, er også et funn i flere av de andre undersøkelsene som er nevnt innledningsvis (Eimhjellen et al., kommende; Espegren et al., 2022).

Kunnskapsoppsummering fra 2021 gjennomgår også flere kvalitative studier og feltarbeid blant innvandrere og innvandrerorganisasjoner. Disse studiene viser at mange innvandrere engasjerer seg i fellesskap, grupper og organisasjoner som er knyttet til kultur, religion eller til hjemlandet, og der organisasjonsaktivitetene gjerne er rettet innover mot medlemmene og de aktive, heller enn utover mot samfunnet og andre grupper. For de aktive kan slike fellesskap ha flere nyttige funksjoner: Mange deltar for å etablere sosial kontakt og nettverk med personer med lik bakgrunn, noe som er spesielt viktig for innvandrere med kort botid i Norge. Innvandrerorganisasjoner kan også fungere som arenaer for to-kulturalitet og kulturell læring, og selv om noen slike organisasjoner først og fremst er inadrettede, så kan de også tjene som plattform for videre overskridende kontakt med og integrering i storsamfunnet. Kunnskapsoppsummeringen inkluderer også en gjennomgang av studier av det engasjementet som oppstod i 2015/16 og studier av deltakelse i frivillighet under covid-19 pandemien. Disse studiene viser hvordan frivillige aktører i en såkalt 'atypisk periode' kan bidra med både effektiv mobilisering og den fleksibiliteten det offentlige apparatet ofte mangler. Dette engasjementet tyder på en slags sivil beredskap i Norge på integreringsfeltet, og at det finnes etablerte infrastrukturer gjennom frivillige organisasjoner som kan aktiviseres til et kollektivt engasjement. I 2015/16 oppstod det flere nye frivillige hjelpeinitiativ, deriblant Refugees Welcome,

som var et viktig supplement til det frivillige arbeidet som ble gjort i etablerte frivillige organisasjoner. I koronasituasjonen ble det også tydelig hvordan innvandrersorganisasjoner kan supplere det offentlige med utfyllende tiltak og lokal kunnskap. Dette gjaldt spesielt i den første nedstengingsperioden, og senere for å spre informasjon om smittevern til spesielt utsatte grupper.

Hvordan er dette relevant i et distriktsperspektiv?

- I distriktskommuner vil det ofte være mindre innvandrergupper og dermed også færre innvandrersorganisasjoner, felleskap og nettverk. Viktige spørsmål i den forbindelse er:
 - Hvordan kan man skape (regionale og lokale) felleskap hvor innvandrere kan snakke eget morsmål, utøve egen religion, opplære barna i egne tradisjoner og være sammen med personer med lignende erfaringer?
 - Hvordan kan man skape (regionale og lokale) arenaer hvor det er personer som kjenner til utfordringene innvandrere står i, og som kan informere om det norske samfunnet og være en overgang til videre frivillig aktivitet?
 - På hvilken måte kan det offentlige hjelpeapparatet i distriktskommuner få tak i lokal kunnskap og spre informasjon til spesielt utsatte grupper?

Kunnskapshull:

Det er foreløpig ingen større studier som ser nærmere på hvordan innvandrere i distriktskommuner organiserer seg for å utøve religiøse tradisjoner og/eller kulturelle tradisjoner fra sitt opprinnelsesland, og på hvilken måte (og hvorvidt) nasjonale minoritetsorganisasjoner legger til rette for deltakelse for enkeltpersoner og grupper som bor i distriktskommuner. Et annet viktig spørsmål i den forbindelse er hvordan det offentlige hjelpeapparatet og lokale frivillige majoritetsorganisasjoner i distriktskommuner kan samarbeide med ulike former for lokale innvandrernettverk, felleskap og/eller organisasjoner.

2. Innvandreres opplevelse av det norske sivilsamfunnet

Rapporten «Innvandrerperspektiv på sivilsamfunnsdeltakelse» (Espegren et al., 2022) presenterer en kvalitativ undersøkelse om ulike innvandrersgruppers erfaringer med deltakelse i det norske sivilsamfunnet. Hovedmålet med studien var å gi en mer nyansert forståelse av hvorfor personer fra noen innvandrersgrupper har høyere deltakelse enn andre og å belyse hvordan innvandrere fra ulike landgrupper opplever møtet med det norske sivilsamfunnet. Studien er basert på intervjuer med innvandrere fra Sri Lanka, Somalia, Polen og Syria. Disse gruppene representerer, på et veldig generelt grunnlag, ulike innvandringsgrunner til Norge, varierende grad av engasjement i sivilsamfunnet og ulik botid i Norge. Kort oppsummert viser studien at for å forstå hvorfor enkelte innvandrersgrupper har høyere deltakelse i sivilsamfunnet enn andre, kan det ha betydning å se hen til deres erfaringer med sivilsamfunnet i opprinnelseslandet samt å se på ulike kontekstuelle faktorene i Norge. For noen innvandrersgrupper handler tidligere erfaring med frivillig innsats om en mer spontan frivillighet, rettet mot eget nettverk og/eller familie, og i noen tilfeller en skepsis til frivillighet som på en eller annen måte har en kobling til det offentlige. Studien viser at innstramminger det norske regelverket siden 2015, og særlig inntektskravet for permanent oppholdstillatelse, har hatt stor innvirkning på innvandreres sivilsamfunnsdeltakelse. Dette gjelder særlig de som kom til Norge etter 2015, der mange på grunn av inntektskravet opplever at de må prioritere jobb før alt annet. Det oppleves derfor som vanskelig å fokusere både på det å bli arbeidstaker og på å bli samfunnsdeltaker.

Flere av informantene etterlyser også mer ærlig informasjon om hva frivillig aktivitet kan bety for den enkelte, og hva det kan resultere i. Mange flyktninger opplever at det i en tidlig fase ofte blir reklamert med at frivillig deltakelse kan resultere i nettverk og jobb og eller i muligheten til å få norske venner, men at dette sjelden er tilfellet. Dette gjelder særlig dersom det handler om deltakelse i såkalte tilrettelagte aktiviteter for innvandrere som språkkafe og kvinne- og mannsgrupper. Det kan også være lite tid til frivillig arbeid for dem som innvandrer til Norge på grunn av jobb – særlig dersom prosjektet i Norge er å arbeide mest mulig i en begrenset periode for å få et bedre liv i hjemlandet. Arbeidsinnvandrere også begrenset tilgang til offentlige integreringstiltak, som språkopplæring. Studien påpeker at det derfor kan være viktig at de som informerer om frivillig deltakelse, har kunnskap om, og forståelse for, ulike former for press og prioriteringer innvandrere kan stå overfor i ulike integreringsfaser og på grunn av ulike planer for oppholdet i Norge.

Når det gjelder hva som fremmer og hemmer deltakelse viser studien til betydning av språkopplæring, av å få praktisk hjelp (som kjørebistand) og det å se hele familien under ett. Dersom man har lite nettverk i Norge er det viktig å kunne ta med seg barna hvis man skal delta og/eller engasjere seg. Behovet for hjelp til å få oversikt over ulike økonomiske støtteordninger, og praktisk hjelp som kjørehjelp og hjelp til hverdagslogistikk, kommer også fram i noen av de andre studiene som er nevnt innledningsvis (Arnesen et al., 2022; Eimhjellen et al., kommende). Disse studiene setter et særlig fokus på barn og unges deltakelse, og viser blant annet til behovet for å organisere kjørehjelp for å sikre at barn kommer seg dit de skal når de skal, og sikre at slike ordninger blir mer forutsigbare og mindre sårbare. I tillegg viser studiene at det kan være viktig å inkludere foreldre i slike kjøreordninger slik at de har mulighet til å være en del av foreldrefelleskapet på tribunen eller sidelinjen.

I rapporten fra 2022 (Espegren et al.) fremheves også betydningen av såkalte «døråpnere» og rollemodeller som kan «lose» innvandrerne inn i den organiserte frivilligheten. Det vil si personer som selv har innvandringsbakgrunn og den nødvendige kulturelle kompetansen og troverdighet i de aktuelle innvandrermiljøene, og som samtidig er godt integrert i majoritetssamfunnet. Disse personene kan fungere som rollemodeller i frivilligheten, på samme måte som man har rollemodeller i arbeidslivet og i utdanningsløp. Det blir også trukket fram at det er viktig med større representasjon av innvandrere i de frivillige organisasjonenes styrer og øvrige utadrettede organer og aktiviteter, slik at minoritetsgruppene møter personer de kan identifisere seg med etnisk og kulturelt. I tillegg blir det understreket at det er viktig med både tilrettelagt informasjon og oppsøkende virksomhet. Dette kan også handle om utfordringer med informasjonsflyt på digitale plattformer og digitalt utenforskap. Det er derfor viktig å tilpasse brukergrensesnittet på den digitale informasjonen og yte brukerstøtte, slik at man ikke bidrar til å reprodusere sosiale ulikheter (Eimhjellen et al., kommende).

Hvordan er dette relevant i et distriktperspektiv?

- Et viktig spørsmål i den forbindelse: Kan det legitimeres å bruke tid på å sette seg inn i sivilsamfunnskulturer i ulike opprinnelsesland når man har færre innvandrere fra hver landgruppe?
 - Det er viktig å huske på at selv om det nå kommer flyktninger fra Ukraina til så å si alle landets kommuner, mottar distriktskommuner også flyktninger fra andre land (blant annet som overføringsflyktninger) og arbeidsinnvandrere fra andre land.

- For å effektivisere kompetanseheving kan det være relevant å se på hvordan man kan samarbeide med andre kommuner/i regionen/med sentral-ledd i organisasjoner for å få til dette?
- I distriktskommuner kan det være et enda større behov for å sikre praktisk hjelp, som kjørebistand, dersom avstandene er større
 - Hvordan kan man lage forutsigbare ordninger for dette?
 - Hvordan kan man i enda større grad klare å involvere foreldre?
- På steder med færre personer fra hver landgruppe vil det være utfordrende kan det være utfordrende å finne døråpnere/rollemodeller fra samme landbakgrunn og/eller språkbakgrunn
 - Hvordan kan man ta i bruk digitale hjelpemidler? Er det mulig å ha digitale møter med andre som er frivillige og/eller ansatt i frivillige organisasjoner andre steder i landet, åpne opp for spørsmål og mulighet til å forklare og oppklare evt. misforståelser

Kunnskapshull:

Vi vet i det hele tatt lite om hvordan innvandrereforeldre opplever møtet med 'den norske organiserte barndommen', og om det er noen særlige utfordringer dersom man bor i distriktskommuner. Det er også lite kunnskap om hvordan man kan utnytte et tettere kontaktnett som ofte finnes på mindre steder til å utvikle ordninger som bygger ned noe av det flere innvandrere kan oppleve som barrierer for deltakelse i sivilsamfunnet (som språkopplæring, familieperspektiv, praktisk hjelp og døråpnere)

- Arnesen, D., Espegren, A., Ervik, R., Erdvik, I. B., & Andersen, P. L. (2022). *Følgforskning og evaluering av forsøk med fritidskortordninger: Delrapport 2* (8277637217). (Rapport–Institutt for samfunnsforskning, Issue.
- Eimhjellen, I., Espegren, A., & Nærland, T. U. (2021). Sivilsamfunn og integrering. En kunnskapsoppsummering. *Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor*.
- Eimhjellen, I., Myksvoll, T., Espegren, A., Hansen, V. W., & Guribye, E. (kommende). *Rekruttering og inkludering i organisasjonslivet*.
- Erdvik, I. B., Reymert, I., Hellang, Ø., Espegren, A., & Ervik, R. (2023). *Kunnskap om virkning og drift av utstyrssentraler. Delrapport 1: Rammevilkår og drift* (8277637756). (Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, Issue.
- Espegren, A., Eimhjellen, I., Ervik, R., Guribye, E., & Lindén, T. S. (2019). *Samarbeid mellom offentlig, privat og frivillig sektor i gjennomføringen av introduksjonsprogrammet* (8284080214).
- Espegren, A., Mjelde, H., Guribye, E., Danielsen, Å. Ø., Staver, A. B., & Eimhjellen, I. (2022). *Innvandrerperspektiv på sivilsamfunnsdeltakelse: Ulike innvandreregruppers opplevelse av barrierer og suksessfaktorer for deltakelse*.